

Presentació

La Societat Catalana de Filosofia, en col·laboració amb l'Associació Filosòfica de les Illes Balears, la Societat de Filosofia del País Valencià i la Societat Andorrana de Ciències, va convocar el VI Congrés Català de Filosofia amb la voluntat de debatre els problemes que la filosofia té plantejats. En aquesta ocasió, la seu del congrés fou la ciutat de Manresa durant els dies 15, 16 i 17 de juny de 2023, tot coincidint amb la commemoració del centenari de la fundació de la Societat Catalana de Filosofia, que va tenir lloc el 17 de gener de 1923, a iniciativa del Dr. Ramon Turró. El congrés es va reunir en diversos recintes de la ciutat de Manresa, com el Teatre Kursaal, el Centre Cultural el Casino i la Sala Gòtica de la Seu de Manresa. Tal com era d'esperar, es va aprofitar l'avinentsa per reservar un espai especial a fi d'abordar la vida i l'obra de Jaume Serra Húnter (1878-1943), fill de la capital del Bages, nascut al carrer Urgell del centre històric i una de les figures més significatives de la filosofia catalana.

Tampoc no ens podem d'estar d'assenyalar que Jaume Serra Húnter va ser membre destacadíssim de l'Institut d'Estudis Catalans, on va ingressar el 1927 com a adjunt de Ramon Turró i el 1931 va assolir la condició de membre numerari, càrrec que va ocupar fins a la seva mort a l'exili, a Cuernavaca el 7 de desembre de 1943. Llavors va ser substituït per Joaquim Carreras Artau, que va representar la filosofia en el moment de la creació de la Secció de Filosofia i Ciències Socials l'any 1968 en el marc de l'Institut. Així les coses, i en paral·lel al desenvolupament del congrés, la Càtedra Josep Ferrater Mora de la Universitat de Girona i el Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya van convocar un simposi els dies 15 i 16 de juny, que ha donat lloc al volum 21 de la col·lecció «Noms de la filosofia catalana», amb el títol de *Jaume Serra Húnter. L'obra estroncada*, aparegut l'any 2024.

La inauguració oficial del congrés va tenir lloc el matí del dia 15 de juny de 2023, al Teatre Kursaal de Manresa, amb un acte presidit per l'alcalde de la ciutat, el Sr. Marc Aloy, i la presència de la Sra. Teresa Cabré, presidenta de l'Institut d'Estudis Catalans, i del Sr. Jaume Guillamet, president de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans. La conferència inaugural va anar a càrrec de la professora Begoña Román Maestre (Universitat de Barcelona), que va tractar de «La funció de l'ètica aplicada en la cooperació interdisciplinària»; la cloenda, el dia 17, va ser pronunciada pel professor Raül Garrigasait (Universitat de Barcelona i president de la Casa dels Clàssics), que va exposar les relacions entre «Literatura i pensament». Altres ponències plenàries foren responsabilitat de Josep Macià (Universitat de Barcelona), que va desenvolupar el tema de «Llenguatge i pensament»; de la professora Ingrid Vendrell (Universitat de Marburg), que va abordar «La vergonya: una mirada fenomenològica»; i de Xavier Serra (Societat Catalana

de Filosofia), que es va centrar en «Jaume Serra Húnter en els conflictes intel·lectuals del primer terç del segle xx».

A això, cal afegir que, com a complement de les activitats estrictament científiques, es van convocar actes culturals que van arrodonir la programació. En aquest apartat, s'ha d'esmentar el muntatge teatral liderat per Joan González Guardiola i que porta per títol «Filosofia per a pingüins: personatges estrambòtics de la filosofia catalana», un espectacle en què desfilen alguns dels nostres pensadors més singulars, però no menys potents intel·lectualment. Al seu torn, el músic i cantautor Roger Mas va posar el punt final al congrés, i va aconseguir una atmosfera íntima i emotiva gràcies a les lletres de les seves composicions, algunes de les quals amb un fons filosòfic ben pregó, com la dedicada a Francesc Pujols.

Així mateix, el vi Congrés Català de Filosofia es va emmarcar dins dels actes de Manresa 2022 que van rememorar els cinc-cents anys de l'arribada de sant Ignasi de Loiola a la ciutat, on va romandre onze mesos que va passar a la cova d'una balma que ha esdevingut un lloc de pelegrinatge i culte. No debades, Manresa –la capital de la Catalunya central– constitueix una cruïlla de camins que ha afavorit l'encontre de persones, el diàleg de cultures i tradicions, l'intercanvi de paraules i la circulació d'idees i pensaments. Naturalment, la gent del Bages es va implicar des del primer moment en l'organització d'aquest congrés, com va fer la professora Mercè Garcia Farreres, vicepresidenta de la Societat Catalana de Filosofia, i el professor Xavier Valls Rota, ambdós membres actius del GTF (Grup de Treball del Professorat de la Catalunya Central), que amb entusiasme mantenen viva la flama de la filosofia en terres bagenques, amb diferents iniciatives, com el cicle de pensament que s'aplega sota el títol genèric del Cosmògraf, els Pessics de Saviesa i, nogensmenys, el Club de Lectura de Filosofia, activitats que compten amb el suport de l'Ajuntament manresà, i que a més acumulen moltes edicions, atès que es convoquen anualment.

No cal dir que les vocacions filosòfiques neixen –*more socratico*– a l'ensenyament secundari, sovint gràcies a la tasca abnegada i anònima, i molts cops poc reconeguda, del professorat que mereix el nostre agraïment i admiració. Conscients d'aquesta realitat, es va aprofitar la clausura del vi Congrés Català de Filosofia, el migdia del dissabte 17 de juny de 2023, per reconèixer la trajectòria i el compromís docent dels professors Joaquim Sala i Pujolràs, nascut a Centelles el 1939 i autor de diverses obres de temàtica filosòfica, i Eduard Casserras Gasol, fill de Berga, on va néixer el 1963 i que va morir en plena maduresa a l'edat de cinquanta-set anys.

Altrament, és ben notori que una de les prioritats que els últims temps han ocupat i preocupat la nostra Societat rau justament a garantir la presència de la filosofia en l'ESO i batxillerat, aspectes que s'han defensat davant les autoritats corresponents d'acord amb el professorat de la matèria, un important grup de professionals que tenen un pes de relleu dins el funcionament

de la Societat Catalana de Filosofia. Consegüentment, també col·laborem en activitats com l'Olimpíada Filosòfica, el Barcelona Pensa i altres iniciatives que els diferents col·lectius de l'ensenyament secundari i universitari duen a terme, més enllà de la defensa de la matèria en els diversos plans d'estudis. Això establert, no pot sobtar que un dels àmbits amb més aportacions que es recullen en aquest llibre correspongui a l'òrbita de la Filosofia de l'Educació i l'Ensenyament, i a la Didàctica de la Filosofia.

Resulta obvi que a hores d'ara es fa difícil defensar, tal com van fer diversos autors, entre els quals hem de subratllar els germans Tomàs i Joaquim Carreras Artau i algun dels seus deixebles, com el professor Alexandre Sanvisens, l'existència d'una escola filosòfica catalana, que hauria arrelat en el vuit-cents amb figures com Ramon Martí d'Eixalà i Francesc Llorens i Barba, el pensament del qual es va recuperar l'any 1920, coincidint el centenari del seu naixement amb la publicació de les seves *Lliçons de filosofia* en tres volums. En tot cas, el que sí que es pot detectar al llarg de la nostra història és la presència d'una voluntat d'educar filosòficament el jovent, tal com es desprèn de la dedicació d'una munió de professores i professors de filosofia que porten a terme als instituts un treball impagable i silenciós. Així s'explica el paper del filòsof com a educador, un vell ofici des de l'època de Sòcrates, i que arriba fins avui mateix, tal com van palesar amb el seu magisteri figures com el vilafranquí Xavier Llorens i Barba i, nogensmenys, Jaume Serra Húnter, referent de la generació universitària de 1932. Entre els noms que van integrar aquella fornada intel·lectual, compromesa amb la Segona República, podem esmentar Joaquim Xirau, Joan Roura-Parella, Jordi Maragall i Noble, Núria Folch Pi, Amàlia Tineo Gil, Josep Calsamiglia i alguns més que es van veure abocats a l'exili, ja fos cap a l'exterior, Amèrica principalment, o bé a l'interior, on van procurar mantenir quasi secretament i oralment aquell llegat que, malgrat les dificultats, no es podia perdre.

Es pot afegir que a Manresa es va obrir el 8 d'octubre de 1927, en plena dictadura de Primo de Rivera, l'Institut Lluís de Peguera, després de dinou anys d'obres, sovint paralitzades per raons econòmiques, atès que la primera pedra es va posar el 7 de juny de 1906. Aquell inicial Liceo Manresano finalment va honorar un dels nostres juristes més insignes, nascut a Manresa i que va viure a cavall dels segles XVI i XVII. Tal com fa constar l'Institut en la seva pàgina informativa, l'edifici —construït expressament per a aquesta funció educativa— respon a un estil eclèctic, entre el modernisme i el noucentisme, alhora que en un principi destinava els dos cossos laterals per a ambdós sexes, un per a noies i l'altre per a nois. L'Institut Lluís de Peguera —on la filosofia ha tingut un lloc privilegiat pel seu cultiu i ensenyament— va ser, durant una trentena llarga d'anys, l'únic establiment oficial de batxillerat a la Catalunya central, sense oblidar que va ser el segon centre d'aquest tipus existent a les comarques barcelonines, després de l'Institut Provincial de la Ciutat Comtal, obert l'any 1845 i que amb el pas del temps s'ha convertit en l'actual Institut Balmes.

En tot cas, uns anys després de l'obertura de l'Institut Lluís de Peguera, es va inaugurar el 15 de setembre de 1934, amb la presència del president Lluís Companys, el Grup Escolar Renaixença, obra de l'arquitecte municipal Pere Armengou i Torra, un edifici que seguia les orientacions racionalistes de la Bauhaus, un referent de la renovació pedagògica manresana que, a partir de 1939, va ser rebatejat amb el nom de Grupo Escolar Generalísimo Franco.

En qualsevol cas, l'Institut de Manresa ha constituït –adés i ara– un focus de la vida intel·lectual no únicament local, sinó de tota la Catalunya central i, fins i tot, de més enllà. Aquest fet pot explicar que Josep Ferrater Mora, nascut a Barcelona el 1912 i una de les figures de més relleu de la filosofia catalana, obtingués el títol de batxiller justament en aquest institut en una edat tardana, quan havia superat amb escreix la vintena d'anys, el 26 de juny de 1934, pas previ per iniciar els estudis de Filosofia a la Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia (aquest era el seu nom) de la Universitat de Barcelona, que no va poder finalitzar a causa de l'esclat de la Guerra Civil. Tampoc podem perdre de vista que Domènec Casanovas Pujadas, nascut el 1910 i deixeble directe de Joaquim Xirau, va ser destinat com a catedràtic de Filosofia a l'institut manresà l'any 1935, després d'haver passat pel de Vigo. És sabut que Casanovas va optar pel camí de l'exili i que, a les acaballes del règim franquista, es va incorporar a la Universitat Autònoma de Barcelona, abans del seu traspàs el 1978.

En relació amb els alumnes del Lluís de Peguera, l'any 1953 es va publicar un catàleg dels estudiants que van passar per les seves aules entre els cursos 1927-1928 i 1950-1951, una relació que es pot trobar en línia: <https://www.memoria.cat/alumnes-institut-lluis-de-peguera/> [Data d'accés: 17 de març de 2025]. En podem destacar, sense ànim de ser exhaustius, l'escriptor Joaquim Amat-Piniella, la locutora i actriu Maria Matilde Almendros, el filòleg Ignacio Bajona Oliveras, l'actriu Assumpció Balaguer, el metge i humanista Josep Tomàs Cabot, el geòleg i catedràtic Valentí Masachs –que dona nom al museu instal·lat a l'Escola Politècnica de Manresa (UPC)–; en fi, un conjunt de noms de prestigi en diferents camps, ja siguin professionals, acadèmics, científics, literaris o artístics.

Com és lògic, al VI Congrés van ser convocades totes les persones i institucions de qualsevol punt del domini lingüístic català l'activitat central de les quals fos la filosofia. Podem consignar que, en aquesta ocasió, com en les edicions anteriors, es va tractar d'una crida oberta a tothom i que aspirava a comptar també amb l'assistència i presència d'aquells estudiosos i investigadors/es de la filosofia que estiguessin treballant, no només en l'àmbit català, sinó també a l'estranger, on es troben molts dels nostres graduats, que duen a terme una brillant activitat docent i acadèmica que, per diverses circumstàncies, no han pogut accomplir als països de llengua catalana.

S'ha de destacar que els congressos catalans de filosofia gaudeixin de bona salut des de la primera convocatòria l'any 2007 –una iniciativa endegada pel

professor Ignasi Roviró, president llavors de la Societat—, a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, i que va comptar amb el suport de l'Associació Filosòfica de les Illes Balears i la Societat de Filosofia del País Valencià. Amb posterioritat, van seguir altres edicions: Sueca, 2011, dedicat a homenatjar Joan Fuster; Ciutat de Mallorca, gener de 2015; Vilafranca del Penedès, novembre de 2015; Andorra, 2019 i, el darrer, aquest de Manresa de 2023. Igualment, hem d'agrair la presència de congressistes de la majoria de les universitats de l'àmbit català i, entre les institucions superiors que van contribuir a portar a bon port aquest vi Congrés Català de Filosofia, cal destacar-ne la Universitat de Barcelona i la Universitat Internacional de Catalunya, alhora que hem de regraciar l'ajuda i suport de tot el personal de l'Institut d'Estudis Catalans i, nogensmenys, la implicació i suport de l'Ajuntament de Manresa.

Tampoc podem passar per alt el fet que, com a emblema del Congrés, s'escollís l'escultura *A l'ombra* de l'artista manresà Ramon Oms, una obra que data de 1990, emplaçada a la plana de l'Om, al cor de la capital del Bages. Recordem que la peça representa una dona asseguda en un banc a l'ombra d'un om monumental que dona nom a la plaça, amb un llibre a les mans.

Convé tenir present que es van preveure dues modalitats de participació: o bé a partir d'una comunicació presentada en un dels àmbits en les taules de debat; o bé mitjançant l'organització de *simposia*, és a dir, de grups de comunicacions organitzats per un col·lectiu de recerca o de treball, com els que es van congregar sobre Salvador Dalí i el tema de la mort i el més enllà en el context de l'edat mitjana. En total, es van garbellar més d'un centenar de comunicacions repartides en diferents camps de treball, que van ser acceptades després de l'oportú procés de revisió. D'aquest conjunt, un bon gruix van ser llegides i defensades públicament al congrés, mentre que un nombre menor van optar per publicar-se després d'haver estat informades favorablement com correspon a qualsevol cita científica.

No hi ha dubte que els congressos són eines de treball, un aspecte ben convenient en un país com el nostre, necessitat d'instàncies que fomentin la cultura, que no només és literària i política, sinó també filosòfica, un aspecte que no sempre tenen en compte els especialistes que, en ocasions, i amb un punt de simplisme, han reduït la nostra trajectòria cultural, des dels temps de la Renaixença, a una dimensió literària. Així, s'ha emfasitzat la importància de la poesia, del teatre i de la novel·la, amb el consegüent bandejament de l'assaig i la reflexió filosòfica. A desgrat del que diem, convé recordar que el professor Pere Lluís i Font, membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans des de l'any 1990 i que va presidir la Secció de Filosofia i Ciències Socials entre els anys 2000 i 2007, ha estat guardonat amb el 57è Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, corresponent a l'edició de l'any 2025.

D'afegitó, podem dir que, malgrat que els últims anys s'assisteix a un retrocés de la presència de la filosofia —i de les humanitats en general— del currículum de l'ensenyament secundari, aquesta situació contrasta amb l'aug-

ment significatiu en el camp de la recerca i la producció bibliogràfica. A més, el nombre de graduats en Filosofia no disminueix a les universitats catalanes, sovintegen els estudiants i professorat que fan estades a l'estranger, s'elaboren i defensen tesis doctorals innovadores que aconsegueixen la màxima qualificació, es dialoga amb tots els corrents de pensament, es tradueixen amb cura i qualitat els clàssics filosòfics antics i moderns a la nostra llengua, ens visiten experts d'arreu del món, es publiquen monografies excel·lents que aporten noves interpretacions, es recuperen pensadors un xic oblidats per l'acadèmia, s'estableixen les bases per a elaboració d'un cànon de pensadores catalanes que han estat ignorades; en resum, es porten a terme tot un seguit d'accions i activitats que posen en relleu que la filosofia a Catalunya ha arribat a un nivell de primera qualitat.

A més, ve a tomb indicar en el capítol d'eines i instruments que la nostra Societat ha endegat el projecte *L'Òliba*, que vol reunir les obres filosòfiques que les diferents editorials han traduït al català. A voltes, es tracta d'obres descatalogades i de difícil accés, de manera que es pretén ampliar els recursos i la informació sobre els materials i els estudis de filosofia a Catalunya. I tot plegat, amb la divulgació de les revistes especialitzades (*Convivium*, *Enrahonar*, *Comprendre*, *Ars Brevis*, *Recerca*. *Revista de pensament i anàlisi*, *L'Espill*, *Argumenta*, etc.), que contribueixen a canalitzar i divulgar una bona part de la producció filosòfica interior, sense tancar les portes a les contribucions que procedeixen de l'exterior i, tot això, a banda de l'aportació que es projecta cap enfora.

Com és ben natural, en aquest apartat hem de fer menció expressa a l'*Anuari* de la Societat Catalana de Filosofia el primer número del qual va aparèixer l'any 1923, coincidint amb la fundació de l'entitat, i que arriba a hores d'ara al volum trenta-cinquè. Tot i que l'*Anuari* va quedar interromput per les dues dictadures, primer la de Primo de Rivera (1923-1930) i més tard la franquista (1939-1975), el cert és que la filosofia catalana va buscar alternatives i va recórrer a publicacions com la *Revista de Catalunya*, que es va convertir en una mena de substitut de l'*Anuari*, que va reprendre la seva singladura a la dècada dels anys vuitanta, i s'ha editat des de llavors de manera ininterrompuda fins avui mateix.

S'ha d'agrair als professors Francesc Gomà Musté, Jordi Sales Coderch i Josep Monserrat Molas, entre d'altres, que des de l'any 1988 ençà, hagin dedicat molts treballs i esforços per tal d'assegurar la continuïtat de l'*Anuari*, que s'acosta, a hores d'ara, als quaranta anys d'una trajectòria ininterrompuda i que, actualment, continua sent un referent de la filosofia catalana, amb la direcció del professor Joan González Guardiola. Tampoc podem tancar l'apartat dedicat a les publicacions periòdiques de la Societat Catalana de Filosofia sense referir-nos al *Journal of Catalan Intellectual History* (JoCIH), que des de l'any 2011 i sota el lideratge del professor Pompeu Casanovas, amb la col·laboració d'altres institucions, entén la història intel·lectual com

a sinònim de patrimoni cultural en el sentit més ampli del terme en el context de les humanitats digitals. Amb el suport de la plataforma *Open Journal Systems* i el projecte *Intellectual History and Digital Humanities*, aquesta revista fixa l'atenció en la història cultural, la història de les idees i la història de la filosofia que constitueixen perspectives que giren al voltant d'un centre d'interès obert a diversos àmbits (filosofia, humanitats, ciències socials, religió, art i altres temes relacionats), abordat des d'un punt de vista diacrònic i centrat en el pensament català.

Fet i debatut, és pertinent remarcar que la nostra Societat també promou des de l'any 1996 els Col·loquis de Vic, una reunió que té lloc anualment a l'octubre a la seu del Consell Comarcal d'Osona, dedicats a un tema específic, abordats des d'una pluralitat de perspectives. Tampoc no és balder d'indicar que els Col·loquis de Vic han comptat amb el suport d'universitats com la Sapienza (Roma), la Università degli Studi di Palermo, la Universitat Ramon Llull, a banda de la Universitat de Barcelona i la UVic-Universitat Central de Catalunya. En fi, la Societat Catalana de Filosofia s'esforça a fer arribar les seves activitats més enllà de la capital del Principat, on té la seu l'Institut d'Estudis Catalans, de manera que, si moltes vegades ens hem trobat a Vic, ara tocava el torn a Manresa, dues ciutats que forneixen, junta-ment amb Igualada, els tres punts cardinals de la Catalunya central.

Des d'un punt de vista organitzatiu, les ponències presentades al VI Congrés Català de Filosofia s'han ordenat en tres grans àmbits: Filosofia Moral, Filosofia Política i Filosofia del Dret; Metafísica, Antropologia Filosòfica, Estètica i Teoria de les Arts; i Filosofia de l'Educació, Ensenyament i Didàctica de la Filosofia. Al marge d'aquests tres grans apartats, s'han inclòs les col·laboracions corresponents als dos simposis que es van celebrar sobre Salvador Dalí, i el medieval dedicat a la mort i el més enllà. A l'últim, s'ha afegit una secció de miscel·lània, amb aquelles ponències que no encaixaven en cap dels epígrafs anteriors. Tot comptat, s'han aplegat vint-i-set treballs que posen de manifest no només la riquesa temàtica, sinó la diversitat d'enfocaments i metodologies que confirmen el bon estat de la filosofia a Catalunya.

És hora de tancar aquesta presentació, que també ha volgut donar una notícia breu del que va ser el VI Congrés Català de Filosofia, reunit a la capital bagencina entre el 15 i el 17 de juny de 2023. I per bé que a hores d'ara encara hi pugui haver qui qüestioni la presència de la filosofia a l'ensenyament secundari, podem afirmar que la nostra disciplina constitueix un instrument eficaç per pensar, sobretot d'una manera crítica, en un món dominat, des de les darreries del segle passat, per la cibercultura, que confia, tal vegada d'una manera un xic ingènua, que la tecnologia portarà les solucions a tots els problemes.

Dit això, sigui'ns permès finalitzar amb les paraules del filòsof manresà més il·lustre, Jaume Serra Húnter. Ell, en plena Guerra Civil, en temps de destrets i quan l'ascens del totalitarisme era ben pregó a Europa, i després de

reconèixer l'existència fins i tot en cercles científics d'una animadversió per tot allò que se'n diu construcció filosòfica, i de reclamar la urgència de posar la filosofia a disposició de la direcció política de les masses, va estampar en l'article «El pensament popular i els sistemes filosòfics», publicat a la *Revista de Catalunya*, els mots següents: «Perquè en definitiva, totes les ciències, com totes les coses, acaben en filosofia».¹

Al capdavant, no hem sabut entrellucar paraules més escaients com a col·lofó, fins al punt que només ens resta citar-nos per al setè Congrés Català de Filosofia i desitjar que tinguem també, en la pròxima edició, l'acollida i el caliu que vam trobar a Manresa.

BERNAT TORRES, MARTA PALACÍN i CONRAD VILANOU

1. *Revista de Catalunya*, núm. 87, 15 de juny de 1938, p. 173.